
HİTABET VE MESLEKİ UYGULAMA DERS NOTLARI

3.ÜNİTE

16 Ocak 2022

ABDULKERİM BAKIR
İHL Meslek Dersleri Öğretmeni

3. DİNÎ HİTABET TÜRÜ OLARAK HUTBE VE VAAZ

1. Hutbe ve Hatiplik

Hutbe sözlükte bir topluluk karşısında yapılan **etkileyici konuşma** anlamına gelir. Dinî bir terim olarak **cuma ve bayram namazlarında yapılan nasihat içerikli** konuşmayı ifade eder. Konuşmayı yapan kimseye **hatip** denir. Cuma ve bayram günlerinde hutbe okuyup namaz kıldıran din görevlisine ise **imam hatip** denir. Hatibin hutbe okurken daha iyi görülmek ve sesini daha iyi duyurmak üzere çıktığı basamaklı mimari yapıya **minber** adı verilir.

Hz. Muhammed, hutbelerinde konuya uygun birkaç ayet okur, nasihat eder ve hutbelerin kısa tutulmasını tavsiye ederdi:

“Kişinin namazının uzun, hutbesinin kısa olması onun fıkhnın (dinde derin bilgi sahibi oluşunun) belirtisidir. Öyle ise hutbeyi kısa, namazı uzun tutun.” (Ebû Davud, Et’ime, 10.)

Biliyor musunuz?

- Cuma hutbesi farz namazdan önce Ramazan ve Kurban Bayramı hutbeleri ise bayram namazından sonra okunur.
- Bayram hutbelerine cuma hutbesinden farklı olarak tek bir getirilerek başlanır.

Hutbe, iki bölümden oluşmaktadır.

1.1. Hutbe ile İlgili Dinî Hükümler

Cuma hutbesinin farz olduğu konusunda görüş birliği yani **icma** vardır.

Fıkıh âlimleri, "Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun..." ayetinde geçen "Allah'ı (c.c.) anmak"tan maksadın, Hz. Muhammed'in hutbesiz cuma namazı kıldırmamasını dikkate alarak hutbe olduğunu belirtmiştir. (Cum'a suresi, 9. ayet.)

Hutbesiz Cuma namazı geçerli değildir.

Peygamber Efendimiz, Cuma günü gerekli temizliği yaptıktan sonra camiye gidip hutbe dinleyen ve namazı kılan kimsenin o gün ile daha önceki Cuma arasında işlemiş olduğu günahların affedileceği belirtilmiş, bugünü önemsemeyen üç cuma namazını terk eden kimsenin kalbinin mühürleneceği bildirilmiştir. (bk. Müslim, Cum'a, 26; Ebû Dâvûd, Salât, 204.)

Cuma hutbesinin sahih olabilmesi için;

- Cuma vaktinde ve **namazdan önce okunmalıdır.**
- Hutbeye **niyet edilmeli.** (Niyet Şafilere göre şart değildir.)
- **Hanefilere göre hutbeyi dinleyen en az bir, Şafilere göre kırk kişi** bulunmalıdır.
- Hutbenin sünnetlerini terk etmek, hutbe okunurken zorunlu olmadıkça **konuşan birini konuşmaması için uyarmak, hutbe esnasında namaz kılmak mekruhtur.**

Hutbenin Bazı Sünnetleri

- Hatibin, minbere yakın bir yerde bulunması, cumanın ilk sünnetini minberin önünde kılması
- Hatibin minbere çıktıktan sonra cemaate dönük olarak oturması
- Kur'an'dan bir ayet okuması
- Cemaate nasihatte bulunması
- Hutbeyi iki bölüm hâlinde yapması ve iki hutbe arasında kısa bir süre, ortalama üç ayet okuyacak kadar oturması

1.2. Hutbe Duaları

Hatip, cuma namazının ilk sünnetini minberin önünde kılar. Müezzin Ahzâb suresinin 56. ayetini okumaya başlarken o da minbere doğru yönelir ve minbere çıkışta şu duaları okur:

Birinci basamakta:	اللَّهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَبَسِّرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ فَضْلِكَ وَكَرِّمِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ وَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ	Anlamı: Ey cömertlerin en cömerti, ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah'ım! Bize merhamet kapılarını aç; lütf ve kereminin hazinelerini bize kolaylaştır.
Üçüncü basamakta:	رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي. رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ. رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا وَفَهْمًا وَالْحَقِّقْهُ بِالصَّالِحِينَ	Anlamı: 'Rabbim! Gönlüme ferahlık ver. İşimi kolaylaştır. Dilindeki tutukluğu çöz ki sözümü anlansınlar. Rabbim gerçekten bana mülk verdin ve bana sözlerin yorumunu öğrettin. Rabbim! İlimimi ve anlayışımı artır ve beni Salihlerden eyle.' (Taha suresi, 25-28, 114. ayetler, Yusuf suresi 101. ayet)

Son basamakta:	اللَّهُمَّ هَذَا الشَّانُ لَيْسَ بِشَأْنِي وَ هَذَا الْمَكَانُ لَيْسَ بِمَكَانِي. اللَّهُمَّ يَسِّرْ لِي أَمْرِي وَ تَقَبَّلْهُ مِنِّي وَ سَلِّمْ عَلَيَّ جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	Anlamı: Allah'ım bu şeref benim değil, bu makam benim değil, (sen verdin). Allah'ım işimi kolaylaştır ve yaptığım işi kabul eyle! Bütün nebi ve resulere selam olsun. Bütün kâinatın sahibi Allah'a hamd olsun.
Hatip çıktığı son basamakta yüzünü cemaate dönerek oturur ve iç ezanı dinler. Ezanın bitiminde kalkar ve birinci hutbeyi okur.		
Birinci Hutbede okunan dua:	الْحَمْدُ لِلَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُشْكِرُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنُتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنُثَوِّبُ إِلَيْهِ وَنُفَوِّدُ بِاللَّهِ مِنْ شُؤْرٍ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَنَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا مُحَمَّدًا عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ أَمَّا بَعْدُ فَيَا عِبَادَ اللَّهِ! اتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوهُ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ	Hamd Allah'a mahsustur. Ona tövbe eder, ondan yardım ister, ondan başlanma dileriz. Nefislerimizin kötülüklerinden ve yaptığımız kötü işlerden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayete erdirdiğini kimse sapıramaz. O'nun sapırdığını da kimse hidayete erdiremez. Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına onun ortağı olmadığına şahitlik ederiz. Ve yine şahadet ederiz ki Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v) Allah'ın kulu ve resulüdür. Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v), ehline ve ashabına salât ve selam olsun. Ey Allah'ın kulları, Allah'a karşı gelmekten sakının ve ona itaat edin. Şüphesiz Allah takva sahipleri ile beraberdir.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْكَرِيمِ.	أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
(Yüce Allah kerim kitabında buyuruyor ki)	(Kovulmuş Şeytan'ın şerrinden Allah'a sığınırım. Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adı ile...)
Konu ile ilgili bir ayet okunur ve sonrasında şöyle denir:	صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمِ
(Yüce Allah doğru söyledi)	وَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
(Peygamber Efendimiz (s.a.v) buyuruyor ki)	

Konuyla ilgili bir hadisi şerif okunur ve sonrasında şöyle denir:	صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ
(Allah'ın elçisi doğru söyledi)	Bundan sonra Türkçe hitap kısmına geçilir. Günün anlam ve önemine göre hazırlanan hutbe okunur.
Türkçe bölüm bittikten sonra şu metinler okuyabilir.	“Dikkat ediniz ki; sözün en güzeli ve en belîği Aziz ve Melik olan ve her şeyi bilen Allah'ın kelimidir. Allah Teala'nın Kur'an'da buyurduğu gibi: 'Kur'an okunduğu zaman, onu dinleyin ve susun, umulur ki merhamet edirsiniz.' Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla: 'Şüphesiz ki Allah katında din İslam'dır.'”
Bundan sonra hatip oturur ve sessizce şu duayı okuyabilir.	“Allah bizleri, sizleri, hayatta olan ve olmayan erkek ve kadın bütün müminleri ve Müslümanları mübarek kılsın. Şüphesiz ki Allah duaları işiten ve kabul edendir.”
Bundan sonra alçak sesle "Allahümmeşalli ve Allahümmebarik" dualarını okuyabilir.	Hatip bu duayı okuduktan sonra kalkar ve ikinci hutbeyi okuyabilir.
Bundan sonra alçak sesle "Allahümmeşalli ve Allahümmebarik" dualarını okuyabilir.	“Kâmil olanların hamdettiği gibi Allah'a hamd olsun. Peygamberimiz emin vasıflı Muhammed'e (s.a.v), onun ailesine ve ashabına salât ve selam olsun. Peygamberini yüceltmek ve ona ikram etmek için Yüce Allah, haber vererek ve emrederek şöyle buyurmuştur:”
Bundan sonra alçak sesle "Allahümmeşalli ve Allahümmebarik" dualarını okuyabilir.	“Şüphesiz Allah ve meleklere Peygamber'e salât ve selam ediyorlar. Ey iman edenler. Siz de
Bundan sonra alçak sesle "Allahümmeşalli ve Allahümmebarik" dualarını okuyabilir.	“Allah'ım Hz. İbrahim'e ve izinden gidenlere rahmet ettiğin gibi Hz. Muhammed (s.a.v) ve izinden gidenlere de rahmet et. Şüphesiz en çok övülen ve şanı yüce olan sensin. Allah'ım Hz. İbrahim ve izinden gidenleri mübarek kıldığın gibi Hz. Muhammed (s.a.v) ve izinden gidenleri de mübarek kıl. Şüphesiz en çok övülen ve şanı yüce olan sensin.”
Devamında şu duayı yapar:	اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْأَمْوَاتِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.
Bu duadan sonra sessizce "euzu besmele" çeker ve sesli olarak şu ayeti mealıyla beraber okuyabilir.	“Rahman ve Rahim olan Allah'ım merhametin hürmetine hayatta olan ve olmayan erkek ve kadından bütün müminleri ve Müslümanları bağışla. Selam resulleridir. Hamd ise yalnızca alemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur.”
Bayram hutbelerinde bu ayetin yerine İsra suresi'nin son ayetini okuyabilir.	“Muhakkak ki Allah adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünpütutmasını diye size öğret verir.” (Nahl suresi, 90. ayet)
“Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, ace düşüp de yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a hamd ederim, de. Ve tekbir getirerek onun şanını yücelt.”	Bu ayeti okuduktan sonra hatip minberden iner ve mihraba geçip cumanın iki rekat farzını kıldırır. (İsra suresi, 111. ayet)

1.3. Hutbe Örnekleri

Aziz Müminler!

Yüce Rabb'imizin üzerimizdeki en büyük hakkı, Onu tanımamız, Ona kul olmamızdır. Ona teslimiyet ve sadakat göstermemizdir. Zira yaratılış gayemiz, Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine şüphesiz iman etmektir. Her türlü azamet ve yüceliğin, yalnızca Allah'a ait olduğunu kabul etmektir. Onun emir ve yasakları doğrultusunda bir hayat sürmektir.

ov.tr/

Kardeşlerim!

Varlık amacımız, Allah'a iman ve kulluğun yanında yeryüzünü imar etmektir. Yeryüzünde sevgi, saygı, şefkat ve merhameti yaymaktır. Hepimizin ortak yurdu olan dünyamızda iyiliği egemen kılmaktır. Her daim adaleti yüceltmektir. Batıla karşı hakkın, zalime karşı mazlum ve mağdurun, cehalete karşı ilim ve irfanın yanında yer almaktır. Fitne, fesat, zulüm, savaş, katliam gibi her türlü kötülüğün karşısında durmaktır.

ov.tr/

Kardeşlerim!

Geliniz! Varlık gayemiz doğrultusunda bir hayat yaşamaya gayret edelim. Rabb'imize yüz akıyla dönmeye çalışalım. Böylelikle ömrümüzün nihayetinde şu ilahi müjdeyi duyabilmek için ümidimiz her daim diri kalsın: **"Ey huzur içinde olan nefis! Sen ondan, o da senden razı olarak Rabbine dön! İyi kullarımın arasına gir. Cennetime katıl."**

(Fecr suresi, 27-30. ayetler.)

v.tr/

1.4. Hutbe Sunumu

Bir hutbenin yazılıp hazır hale getirilmesi kadar cemaate sunulması da son derece önemlidir.

Hutbe de dikkat edilmesi gereken başlıca hususlar;

- Hutbe, sunumdan önce **birkaç defa sesli olarak okunmalı**, metnin telaffuzu anlaşılır hale getirilmelidir.
- Cami içindeki **ses düzeni hutbeden önce kontrol edilmeli**, hatip ses tonunu çok iyi ayarlamalıdır.
- **Ayet ve hadis metinleri hatasız okunmalı**, mümkünse ezberlenmelidir.
- Konuşmada **yapıcı olunmalı**, toplumun **birlik ve beraberliğine zarar verecek yorumlardan** uzak durulmalıdır.
- Hatip, **kıyafetinin temiz ve düzenli olmasına** dikkat etmelidir.
- **Beden dili yerinde ve ölçülü** kullanılmalı, cümle aralarında ve ara hitaplarda **cemaatle göz teması** kurulmalıdır.
- Dualar, **ayet ve hadisler makam, tecvit ve talimle değil tane tane ve konuşma üslubuyla** okunmalıdır.
- Hatip konuşmalarında ve davranışlarında samimi olmalı, **siyasi konulara yer vermemeli ve şahıslar hedef almamalıdır**.

2. Vaaz ve Vaizlik

Dinî terim olarak bir topluluğa **dini ve ahlaki konularda nasihat etmek**, dinleyenlerin **kalplerini iyiliğe ısındıracak sözler** söylemek, uhrevi **mükafat ve azaba dair bilgiler vererek** teşvik ve ikazda bulunmaktır. Bu şekilde konuşma yapan erkeğe **vaiz**, kadına ise **vaize** denir.

- İslami hakikatleri **toplumun kültür seviyesine göre anlatmak** manevi bir görevdir.
- Vaaz ve irşat faaliyetleri sayesinde **insanlar dinî konularda doğru bilgi edinme**, iman, ibadet ve ahlak esaslarını öğrenme imkânı bulurlar.
- Vaaz, toplum içinde yaşayan **insanların aralarındaki uyum ve birlikteliği bozacak kötü söz ve davranışlardan birbirlerini sakındırmalarına** vesile olur.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

“İçinizde hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.” (Âl-i İmran suresi, 104. ayet.)

Peygamber Efendimiz, dinimizde ilk vaiz olarak çeşitli vesilelerle, bilhassa **namazlardan sonra cemaatle sohbet eder**, cemaate vaaz ve nasihatte bulunurdu. Vaazlarında **insanları ilgilendiren her konuya yer verirdi**. Cuma, bayram ve kandillerde yapılan vaaz ve hutbelerin aynı anda milyonlarca insana ulaşılabilmesi, vaaz ve irşat hizmetinin toplumun dini eğitiminde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

2.1. Vaaz Duaları

Diyanet TV canlı yayınından alınmış olan vaaz duasını <https://youtu.be/zjR22G9sfZE> bu linkten izleyebilirsiniz.

2.2. Vaaz Örnekleri

Diyamet TV vaaz örneklerini https://www.youtube.com/watch?v=LodMMJedTUE&list=PLtApkPE49w-tfI30u1iHhIixiZNRK_hZv bu linkten izleyebilirsiniz.

2.3. Vaaz ve Ders Sunumu

Vaaz öncesinde ve vaaz verilirken uyulması gereken bazı kurallar vardır:

- ✓ Vaaz sırasında vaizin önünde mutlaka **bir plan ve gerekli notlar bulunmalı, hazırlıksız konuşulmamalıdır.**
- ✓ Vaiz, cemaatin karşısına geçmeden önce **kılık kıyafetinin temiz, düzgün ve uyumlu** olmasına dikkat etmelidir.
- ✓ Vaaza **giriş kısa ve anlaşılır** olmalı, dua okunduktan sonra, **konuya dikkat çekici bir hitapla** başlamak önemlidir.
- ✓ Vaazın gelişme bölümünde, **konuyla ilgili uygun hikâyeler, gözlemler, hatıralar ve örneklendirmelerle açıklayıcı görüşlere** yer verilebilir.
- ✓ Vaiz konuşurken **beden dilini kullanmaya özen** göstermeli, **ölçülü jest ve mimikleri**yle konunun anlaşılmasını kolaylaştırmaya çalışmalıdır.
- ✓ Vaazda cümlelerin **bilgi kazandırıcı, düşündürücü, ümit verici, gönülleri ısıtırıcı ve sevindirici nitelikte** olması önemlidir.
- ✓ Vaiz, **okumuş olduğu ayetlerin bulunduğu sureyi belirtmeli**, vaaz sırasında konu dışına çıkılmamalıdır.
- ✓ Namaz öncesi yapılan vaazlarda **ezan okunmaya başlandığı anda vaaz bitirilmeli**, cemaatin ezanı dinlemesine fırsat vermelidir.
- ✓ Vaaz **kısa bir dua ile bitirilmelidir.**

Vaaz sunumunda olduğu gibi **ders sunumunda** da en önemli husus **iyi bir planlamanın** yapılmasıdır.

- ✓ Sunuma başlamadan önce konu ile ilgili **dikkat çekecek sorular sorulmalı**, muhatap kitlenin **hazır bulunuşluk seviyesi** ölçülmelidir.
- ✓ Sunumun **planlanan zaman içerisinde bitirilmesine** özen gösterilmeli, sunum sonunda konuyu toparlayıcı **kısa bir özet** yapılmalıdır.